HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מסורת הש"ס

ס"ל השורץ. הוה ליה למימר וזה לכם הטמא בשרץ האדם וכתיב בשרץ השורץ על האדם אייתר ליה השורץ לדרוש כל מקום שהוא יכול לשרוץ לרחוש ולנוע והרי אף בית הוא שם [1]שמינו עכבר האדם הלכך ע"כ על האדם למין האדם הוא דאתא ולאו למעוטי ידל ליס: **או אינו.** אומר השורץ לדרשה זו אלא למעוטי עכבר הנוגר מאדמה: **שאין פרה ורבה.** כלומר שלא היה מפריה ורביה של עכבר לפי שנוגר מאליו הואיל שאינו משרץ טהור דהאי שורץ לשון פרו וישרצו הוא (שמות א) ולא לשון רימוש ונענוע ולעולם ירד ליס לא יטמא דהכי קאמר על האדם[2] ואפילו עכבר היס ירד ליס לא יטמא ואפילו של יבשה והשורץ ופרה ורבה יטמא שאינו שורץ לא יטמא: **ודין הוא.** דלא נימעטיה מכלל טומאה ולא נדרוש הכי דהא טימא כל ששמו עכבר ונימא [3]ליה למדרש השורץ לרבוי ירד ליס ולא למעוטי האי. ולקמיה פריך הא מטהר עכבר היס ממיעוטא דעל האדם ומאי חזית דמיעוטא לעכבר היס ורבוי לירד ליס: **בשרץ.** קרא יתירא הוא דהא כתיב [4]בתרוייהו אלה הטמאים לכם בכל השרץ: **ואימא השורץ.** לא דרשינן ליה הכי כל מקום שהוא רוחש ולרבות עכבר האדם שירד ליס אלא הכי דרשינן השורץ [5]כל שהוא פרה ורבה לרבות עכבר היס ומיעוט דעל האדם דמשמע על האדם יטמא ולאו שרץ היס אתא לאורויי דאחד זה ואחד זה על האדם יטמאו ילדו ליס אין מטמאין: **א"ל ומאחר דשויתיה ליס מקום טומאה.** דמרבית [6]מין היס לטומאה: **מה לי.** בעודו ביס מה לי יצא לחוץ אין נוח לדרוש המקראות במה זו אלא לומר דבר המקובל: ופרכינן **האי על האדם מיבעי ליה להוציא ספק טומאה לפה.** שרץ מת לף על המיס ספק נגע ספק לא נגע אף ברשות היחיד ספקו טהור ומהאי קרא נפקא לן בפרק בתרא דזיר (דף סד.) כתיב [7]השרץ כל מקום ששורץ ואפילו על המיס וכתיב על האדם הא כיצד כאן בטומאת ודאי כאן בטומאת ספק: **ערוב.** מן הצד ומן הנחש הוא בא כדלקמן: **וכן הנפילים.** שרץ מין צב: **וסלמנדרא.** שרץ הנוגר מן האור מעצי הדס על ידי כשפים והסך מדמו אין האור שולט בו וקיס ליה לר"ע דמינא דצב הוא: **לפסוק זה.** [8]משוס דמיירי בסלמנדרא: **יש לך בריות גדולות באור.** סלמנדרא: **יושבי חלד.** יושבי האדם שהוא מקום מיושב לאולדות: **ביברי דגרש.** [9]חיות המצויות באותו מקום ביברונ"ש בלע"ז: **אינן מן הישוב.** אינן גדולות אלא במיס: **בשמתא גרש.** כלומר כל יושביה רשעים כולם יהיו בשמתא: **ארביה משביה ואליביה.** החלב והעור עם הבשר והאליה כלומר כולן כקטן כגדול: **לא אבה גרש כו'.** לפי שכולן היו רשעים: **גרשאה נשקיך מני כליך.** אם נשקך אחד מיושבי גרש מנה שניך אם תמצאם כולם כי מוחזק גנב הוא: **נהר פקודאה.** אם מיושבי נהר פקוד: **לוייך.** נתלוה עמך בדרך: **מגלימא שפירא דחזי עלך.** מחמת שראה לך טלית נאה ודעתו לגזוגו נתחבר עמך: **אשני אושפיזך.** שלא ידע היכן תשכב שגנבים מומחין הם: **לוועד.** מקום רשעים ומרגיעי כלאים: **כרוך על הצב.** כל שעה היה מצוי אצלו והיה נזקק עמו כדאמרינן בקדושין (דף עט.) בכרוכין אחריה ובכורות (דף כד.) חזיר שכרוך אחר רחל כלומר ממשך ושוכן אצלו תמיד: **יצא ערוב מביניהם.** והיה נושך בני אדם וממית כדאמרינן בברכות (דף נג.) גבי ערוב דרבי חנינא בן דוסא: **אנשי וועד הן הביאו כו'.** [10]מזווגי כלאים היו: **אף אני אביא עליהם בריה כו'.** והיינו ערוב: **משמישן שוה.** שמשמשין שניהם פניס כנגד פניס כגון אדם או פניס כנגד עורף כגון בהמה: **ועיבורן.** ימי עיבור: **יולדים זה מזה.** מתעברים זה מזה: **ומגדלין.** מניקים זה בנו של זה. וימי עיבורו של נחש אינו שוה לא לשרץ ובהמה והיה כדאמרינן בפ"ק דבכורות (דף ח.) שועל וכל מיני שרצים לשבע שנים ונחש לשבע שנים ואמרינן התם ולאותו רשע נחש לא מצינו חבר [11]שהיולד יצא לאותו ערוד מצד ומנחש: **גם כאוך גם לפורענות.** כדי ליפרע מן הרשעים: **מתני' המדולדלין בבהמה.** נתלש ממנה אבר בשר גידים ועצמות או נתלש ממנה בשר לבדו ועדיין הן מעורים בה במקצת. ויש הפרש בין אבר מן החי לבשר מן החי שהאבר מטמא אדם וכלים כנבלה והבשר שאינו אבר טהור מכלוס כדילפינן לקמן בפירקין (דף קכח:): **במקומן.** אע"פ שהן מחוברין אם חישב עליהן להאכילן [12]לעובד כוכבים הוי אוכל לקבל טומאה ולטמא אחרים דטומאת עצמן אין בהן עד שיתלשו כולן כדילפינן בגמרא [ע"ב] אבל מקבלים טומאה מן השרץ ומטמאין בה את אחרים: **ולריכין הכשר.** לבא במים פעם אחת לאחר שנדלדלו ושוב מקבלים טומאה עולמית. וליכא למימר בהאי אבר שסופו לטמא טומאה חמורה דאינו מטמא טומאת אבר מן החי עד שימות ושמא לא יבא לידי טומאה חמורה דשמא ישחטנה ואין שחיטה עושה ניפול: נשחטה

תלמוד לומר בשרץ. וא"ת למה לי קרא דבשרץ ממילא כיון דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן דהא לעיל אי לא על האדם למעוטי עכבר שביס הוה אזלינן לחומרא ואומר רבינו יצחק דאצטריך בשרץ לעכבר שאינו בשר ואינו אדמה משום דהשורץ משמע טפי כל שהוא משרץ: **מה לי הבא ומה לי הבא.** ומ"מ אצטריך השורץ כל מקום ששורץ דלא נמעט מעל האדם תרוייהו ילד ליס ועכבר שביס: **הני ביברי דגרש אינן מן הישוב.** פירש בקונטרס [13]ביברונ"ש בלע"ז שאין לוקים עליהן משום הבשר השורץ שהן גדלות במים ור"ת אומר דגרסינן ביברי וגרש ועיירות הן כדמשמע בכילד מעברין (עירובין דף נו.) הני מעלות ומורדות [14]דביברי וגרש אזקינן ובפ"ק דסוטה (דף י.) גבי וילד שמשון תמנתה ויעל יהודה תמנתה אמר רב פפא חדא תמנת הואי דמהאי גיסא סלקי ומהאי נחתי [15]כמו [שם] ורדיניא וביברי [ושוקא] דגרש וקאי הכא אקרא דאייתי לעיל האזינו כל יושבי חלד וקאמר דהני אינן מן הישוב כלומר בכולל יושבי חלד כי רשעים הם וכיונא בזה אמר פ"ק דקדושין (דף מ:) כל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב והיינו דאמר רב פפא בשמון בשמתא גרש כו': דרחמנא

ת"ל [1]השורץ כל מקום ששורץ או אינו [16] אלא השורץ (יכול) כל המשריץ יטמא שאין משריץ לא יטמא אוציא עכבר שחציו בשר וחציו אדמה שאין פרה ורבה ודין הוא טימא בחולדה וטימא בעכבר מה חולדה כל ששמה חולדה אף עכבר כל ששמו עכבר אביא עכבר שחציו בשר וחציו אדמה או כלך לדרך זו מה חולדה פרה ורבה אף עכבר פרה ורבה ת"ל [1]בשרץ אמר ליה ההוא מדרבנן לרבא אימא בשרץ לאתויי עכבר שחציו בשר וחציו אדמה השורץ כל שהוא שורץ ואפילו עכבר שבים ואי משום על הארץ על הארץ יטמא ירד לים לא יטמא אמר ליה ומאחר דשויתיה לים מקום טומאה מה לי הכא מה לי הכא והאי על הארץ מיבעי ליה להוציא ספק טומאה צפה [6]דא"ר יצחק בר אבדימי על הארץ להוציא ספק טומאה צפה תרתי על הארץ כתיבי [6] ת"ר [1]הצב למינהו להביא [3] הערוד [3]וכן הנפילים וסלמנדרא וכשהיה ר"ע מגיע לפסוק זה [3]אומר [2]מה רבו מעשיך ה' יש לך בריות גדולות בים ויש לך בריות גדולות ביבשה שבים אילמלי עולות ביבשה מיד מתות שביבשה אילמלי יורדות לים מיד מתות יש לך בריות גדולות באור ויש לך בריות גדולות באויר שבאור אילמלי עולות לאויר מיד מתות שבאויר אילמלי יורדות לאור מיד מתות [7]מה רבו מעשיך ה' תנו רבנן [5]כל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה אמר ר' זירא מאי קראה [3]האזינו כל יושבי חלד אמר רב הונא בריה דרב יהושע ביברי דגרש אינן מן הישוב אמר רב פפא בשמתא גרש תרביה משכיה ואליביה [4]ארץ ארץ ארץ שמעי דבר ה' אמר רב פפא לא אבה גרש שמוע דבר ה' אמר רב גידל אמר רב נרשאה נשקיך מני ככיך נהר פקודאה לוייך מגלימא שפירא דחזי עלך פומבדיתאה לוייך אשני אושפיזך אמר רב הונא בר תורתא פעם אחת הלכתי לוועד וראיתי נחש שהוא כרוך על הצב לימים יצא ערוד מביניהם וכשבאתי לפני ר' שמעון החסיד אמר לי אמר הקב"ה הם הביאו בריה שלא בראתי בעולמי אף אני אביא עליהם בריה שלא בראתי בעולמי והאמר מר [5]כל שתשמישן ועיבורן שוה יולדין ומגדלין זה מזה וכל שאין תשמישן ועיבורן שוה אין יולדין ומגדלין זה מזה אמר רב [7]נם בתוך נם האי פורענותא הוא מאי נם בתוך נם לפורענות: **מתני'** [8]האבר והבשר המדולדלין בבהמה מטמאין טומאת אוכלין במקומן וצריכין הכשר

עין משפט נר מצוה

סז א מיי' פ"ב מהל' שאר אבות הטומאות הל"ה:

לעזי רש"י

ביברונ"ש. בונים (חיות).

שיטה מקובצת

[1] כל מקום ששורץ או אינו אומר השורץ אלא השורץ כל המשריץ: [2] ת"ר הצב למינהו. נ"ב עיין ר"ש ריש מס' כלים: [3] להביא הערוד וכו' יצא ערוד כך צריך להיות מנוקד: [4] אף בים הוא שם עכבר הארץ: [5] דה"ק על הארץ יטמא ואפילו עכבר הים: [6] עכבר וניחא לן למדרש: [7] דמרבית מן הים לטומאה: [8] כתיב השורץ דמשמע כל מקום ששורץ: [9] לפסוק זה דצב למינהו משום דמיירי בסלמנדרא: [10] חיות המצויות באותו מקום. נ"ב בקצת פירושי רש"י ז"ל כ"י כתוב ביברי דגרש חיות המצויות בגרש ע"כ: [11] אנשי וועד הן הביאו וכו' דאותן של וועד מזווגי כלאים היו לישנא אחרינ' וועד אינו מקום רשעים אלא רב הונא היה מתמה שראה ערוד יוצא מנחש א"ל ר"ש החסיד אין לתמוה בדבר שכך אמר הקב"ה הם הביאו וכו' אבריות קאי אני לא בראתי כלאים והם הבריות בימי ענה הרביעו כלאים ויצא מהם פרד ובאותו יום גזרתי עליהם גזרה זו להרבות להם מזיקים והכי דריש ליה בבראשית רבה [פרשה פ"כ] מה עשה הקב"ה בימי ענה הביא חכינא נחש וזווגו לחדדון צב ויצא מהן ערוד: לא היה אדם שהכתו פרדה לבנה וחיה לא היה אדם שנשכו ערוד חיה: [12] והאיך יצא אותו ערוד מצד ומנחש נס בתוך נס חדא דאי נמי תשמישן שוה נס הוא שמניח את מינו וכרוך על שאינו מינו ועוד שאין יולדין זה מזה הס"ד: [13] פי' בקונטרס מין חיות שקורין ביברונאש:

תורה אור השלם

1. וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב לְמִינֵהוּ: ויקרא יא כט
2. מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: תהלים קד כד
3. שִׁמְעוּ זֹאת כָּל הָעַמִּים הַאֲזִינוּ כָּל יֹשְׁבֵי חָלֶד: תהלים מט ב
4. אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ שִׁמְעִי דְּבַר יְיָ: ירמיהו כב כט

מוסף רש"י

פומבדיתאה לוייך אשני אושפיזך. שלפניו היו (כריתות ו.). **כל שתשמישו ועיבורו שוה.** כגון כשב ועז ששניהם משמשי פניס כנגד עורף וימי עיבורן שוה ששוהין ממשה חדשים ויולדין, יולדין. אם נא אחד על מין חבירו, ומגדלין. מניקין (בכורות ח.).